

שבט התשע"ז

בס"ד

השיעור מוקדש לעילוי נשמת מנחם אביצור בן יהודה אריה ז"ל

לדמותו של יתרו לפרשת יתרו

מדוע רש"י בוחר רק את שני המאורעות הללו מכל המכלול של "את כל אשר עשה אלוקים"? מדוע הוא בוחר לציין רק את "קריעת ים סוף ומלחמת עמלק"?
5. הכלי יקר מביא את דברי הילקוט (רמז רסח),

שכתב:

מה שמועה שמע ובא? ר' יהושע אומר מלחמת עמלק שמע ובא, רבי אלעזר המודעי אומר מתן תורה שמע ובא, רבי אליעזר אומר קריעת ים סוף שמע ובא
מסביר הכלי יקר, שלכאורה הוא שמע את כולם, והכל מודים בזה, ולא נחלקו אלא איזו "שמועה" מהם היא שגרמה לו לבא, וזה שאמרו "מה שמועה שמע ובא".

המהר"ל מסביר שדווקא שני ניסים אלו של קריעת ים סוף ומלחמת עמלק הם נשוא המחלוקת של התנאים ולא שאר הניסים שאירעו במצרים, כי לדעתו שאר הניסים היו ניסים פרטיים לעם ישראל ואילו נס קריעת ים סוף ומלחמת עמלק הם ניסים כלליים.

היות והמדרשים מתארים נס כלל עולמי בשני המקרים, כשהנס הכללי של עמלק הוא שהשמש עמדה דום, והנס הכללי בים, מסביר המדרש, שלא רק ים סוף נקרע אלא כל מעיין מים נקרע. לכן כשיתרו ראה את שני ניסים אלו שמראים על השגחת הקב"ה על כלל העולם, אז הוסב לבו להתגייר.

6. הרלב"ג מסביר זאת אחרת: (עמ' 292):

אמר שכבר שמע יתרו כל אשר עשה א-להים למשה ולישראל עמו מהנפלאות כאשר הוציא את ישראל ממצרים.

מסביר הרב כרמיאל כהן ממעלה אדומים שיתרו שמע רק את סוף תיאור היציאה ממצרים, רק את הנפלאות אשר נעשו ביציאה עצמה. מהן הנפלאות ששמע יתרו? ממשיך הרלב"ג:

והנה שמע - לפי זה הפירוש - מכת בכורות, ומה שפסח ה' יתעלה על בתי בני ישראל לבלתי היות שם נגף

פותרת הפרשה:

1. **שמות י"ח א:**

וַיִּשְׁמַע יִתְרוֹ כֹּהֵן מִדְּבַר מֹשֶׁה אֵת כָּל אֲשֶׁר עָשָׂה אֱלֹהִים לְמֹשֶׁה וּלְיִשְׂרָאֵל עַמּוֹ, כִּי הוֹצִיָּא ה' אֶת יִשְׂרָאֵל מִמִּצְרָיִם. נסיבות הגעת יתרו אינן ברורות. שהרי את ששמע יתרו התורה לא מפרטת.

2. **הגמרא בזבחים (קטז.): שואלת:**

מה שמועה שמע ובא ונתגייר?! רבי יהושע אומר מלחמת עמלק שמע ובא. ר"א המודעי אומר מתן תורה שמע ובא. ר"א אומר קריעת ים סוף שמע ובא.

3. **רש"י מבסס פירושו על דברי הגמרא:**

מה שמועה שמע ובא? קריעת ים סוף ומלחמת עמלק.

רש"י מאחד את דברי רבי אליעזר ורבי יהושע, ומתעלם מדברי רבי אליעזר המודעי. כמו כן משמיט רש"י את העובדה שמציינת הגמרא שיתרו התגייר.

4. **המהר"ל מסביר את מחלוקת התנאים:**

"דאם כן למה בא עכשיו להתגייר, ולא בא קודם זה הרבה, שהרי הניסים היו במצרים שנה שלמה ... שאם לא היה בא בשביל אחד למה בא בשביל שנים?"

כלומר למה יתרו חכה כל כך הרבה זמן עד שבא להתגייר? הרי היו עוד הרבה ניסים שקרו עד שהגיע. לכן המהר"ל מסביר שלפי הגמרא כל אחד מהתנאים מביא נס אחר שיתרו שמע והסב את דעתו עד כדי כך שיתגייר. המהר"ל מסביר כי נפקד מהסברו של רש"י הסברו של רבי אלעזר המודעי המייחס את השמועה ששמע יתרו למתן תורה, כי לדעתו יתרו בא למשה אחר מלחמת עמלק אבל לפני מתן תורה.

בעוד שפשוט משמעות הפסוק היא שיתרו שמע "את כל אשר עשה אלוקים", והמשמעות של "את כל" היא הכל: עשרת המכות, יציאת מצרים, קריעת ים סוף, ירידת המן, ושאר הניסים שבמצרים, הרי למרות זאת רש"י מפרש שמה ששמע יתרו זה את קריעת ים סוף ומלחמת עמלק בלבד.

תחילה ציוה שיעשו לפניו מופת בלתי מצער אותו כלל - והוא הִקְפָּץ המטה לתנין; ואחר כן ציוה שיעשו לפניו מופת מזיק לו מעט - והוא הִקְפָּץ המימות לדם, כי לא היו מוצאים מים לשתות כי אם בקושי; ואחר כן ציוה שיעשו לפניו מופת יותר מזיק מזה - והוא מופת הצפרדעים, אלא שהיזקם היה מעט... והנה הם היו עולים בביתם ובחדר משכבם ועל מטתם וביתר המקומות שזכר, והיו מפני זה מצערות האנשים צער-מה, אלא שלא היה כמו הצער שהגיע להם מהכנינים, כי הם היו עולים בשרם תוך לבושיהם, והיו עוקצים אותם כמנהג הכנינים, ולזה הביא עליהם אחר זה מכת הכנינים... והנה תמצא שכבר הגיעו בתחילה לפרעה אלו המוסרים מה' יתעלה ביותר קל שאפשר; וזה, כי הוא לא מנע ממזונותיהם זולת המים, והם גם כן היו נמצאים להם, אלא שכבר היו נמצאים להם בקושי, ואחר כן ציערם בגופם צער חלוש בהדרגה רק במכת הצפרדעים והכנינים. ואחר זה שב להכביד להם המכות בהדרגה בזה הסידור בעיניו; וזה, שהוא הביא בתחילה הערוב שהיה משחית המקנה ומזונותיהם אשר בבית ובשדה; ואחר כן הוסיף שנית להזיקם במזונותיהם, וזה, שכבר הביא דבר כבד מאד במקניהם, שהיה היזקו יותר חזק מן ההיזק שהגיע למקנה מן הערוב, עם שזה ההיזק הגיע כרגע ולא היו יכולין לקחת בו שום עצה, ואין הענין כן בהיזק שהגיע מפני הערוב; ואחר כן הביא בגופם מה שיצערם צער נפלא, והוא השחין שהיה פורח אבעבועות, כי השחין שהוא בזה התואר הוא מצער מאד. ואחר זה שב להכביד מכותיהם בהדרגה בזה הסידור בעיניו; וזה, שכבר הביא תחילה הברד להשחית כל אשר בשדה אשר אפשר שישחת מפני הברד, למנוע מהמצרים מזונותיהם; ואחר כן הכביד עליהם והביא הארבה הנפלא בגבולם, להשחית מה שנשאר להם מן הברד והעץ הצומח להם מן השדה, כדי שיעדרו מזונותיהם במוחלט, והם היו עם זה מצערים גופיהם צער-מה, כי מלאו מהם בתי המצרים; ואחר זה הביא עליהם מה שיצער גופם צער נפלא, אלא שלא יגיע ממנו המות, והוא החושך החזק שהתמיד להם שלושה ימים באופן שלא קמו איש מתחתיו ולא ראו איש את אחיו... ולזה לא היה אפשר להם לקחת מזונותיהם כראוי בכל אלו השלושה ימים; ואחר זה הביא המוות בבכוריהם. והנה הנגע האחרון הכביד מכל הקודמים.

את כל זה סיפר משה לחותנו, ויתרו שמע ובעקבות זאת - ורק בעקבות זאת - "ויחד יתרו על כל הטובה אשר עשה ה' לישראל אשר הצילו מיד מצרים. ויאמר יתרו ברוך ה' אשר הציל אתכם מיד מצרים ומיד פרעה אשר הציל את העם מתחת יד מצרים. עתה ידעתי כי גדול ה' מכל האלהים כי בדבר אשר זדו עליהם".

למשחית, ומה שהשאלום המצרים בצאתם כלי כסף וכלי זהב ושמלות כי נתן ה' יתעלה חן העם בעיני מצרים; כי אלו הנפלאות עשה ה' יתעלה כאשר הוציאם מארץ מצרים.

טוען הרלב"ג כי משמועות אלו מקבל יתרו תמונה בלתי שלימה אודות יציאת מצרים: הקב"ה הרג את בכורי מצרים ואת בכורי ישראל הציל, ואף גרם שישראל ינצלו את מצרים. אין פלא שהדבר לא מצא חן בעיני יתרו. ומסביר הרלב"ג:

וידָמָה שלא היה נכון בעיניו הדבר, כי לא יהיה זה מהיושר בחוק ה' יתעלה כשלא יִנָּדַע בו יותר מזה השיעור; ולזה שב משה לספר ליתרו את כל המכות שהביא ה' יתעלה על פרעה ועל מצרים בהדרגה, ואת כל התלאה אשר מצאתם בדרך מרדפת פרעה וחילו אחריהם וממלחמת עמלק, ואז הודה יתרו לה' יתעלה וברך אותו, וראה כי ביושר הביא ה' יתעלה על המצרים מה שהביא מהרעות.

יתרו - לאור השמועה ששמע, חשב שמעשי ה' אינם הוגנים, ולכן טרח ובא לברר את הענין, ובזה גם מתבארים הפסוקים הבאים.

7. שמות י"ח ח-יב:

ויספר משה לחתנו את כל אשר עשה ה' לפרעה ולמצרים על אודות ישראל את כל התלאה אשר מצאתם בדרך ויצלם ה'. ויחד יתרו על כל הטובה אשר עשה ה' לישראל אשר הצילו מיד מצרים. ויאמר יתרו ברוך ה' אשר הציל אתכם מיד מצרים ומיד פרעה אשר הציל את העם מתחת יד מצרים. עתה ידעתי כי גדול ה' מכל האלהים כי בדבר אשר זדו עליהם. ויקח יתרו חתן משה עלה וזבחים לאלהים ויבא אהרן וכל זקני ישראל לאכל לחם עם חתן משה לפני האלהים.

אך שואל הרב כהן: אם שמע יתרו חלק, ומשה היה צריך לעשות רק השלמות, מדוע מספר משה, וחוזר על מה שיתרו כבר שמע?

מסביר הרב כהן שמה סיפר ליתרו "את כל אשר עשה ה' לפרעה ולמצרים על אודות ישראל", את הכל מראשית הדברים, מהשליחות הראשונה אל פרעה, דרך סרבנות פרעה, ועד ליציאה עצמה. בשמיעת התיאור המלא נוכח יתרו לדעת שכל אשר עשה ה' לפרעה ולמצרים היה בהדרגה.

8. את ההדרגה מתאר הרלב"ג בסוף פרשת וארא (עמ' 104-105):

התועלת השני הוא להודיע ההדרגה אשר נהג בה ה' יתעלה עם פרעה כאשר רצה שישלח ישראל... וזה, כי

אתכם", אבל אין כאן תשובה ברורה לשאלה האם הוא התגייר או לא?

בסוף ביקורו של יתרו, ולאחר שהוא מסרב להצעתו של משה להשאר עימם בדרכם לארץ המובטחת, נאמר, **13. שמות י"ח כ"ז :**

"וישלח משה את חתנו וילך לו אל ארצו"

יתרו מסרב להישאר ולהפוך חלק מישראל והוא הולך. אין יתרו ממשיך לארץ ישראל הוא חוזר למקומו. אצל רות הבאה משדה מואב, מוצאים אנו היפוכו של דבר. דבר ראשון נאמר בה "ורות דבקה בה" בניגוד ליתרו שחוזר למקומו, ודבר שני היא מצהירה את ההצהרה הידועה "עמד עמי". בעוד הגיור של רות הוא מפורש ובהיר, הרי אם יתרו היה מתגייר היינו מצפים לראות אחרי הפסוק של "וישלח משה את יתרו", פסוק בו יתרו עונה בסגנון של "עמד עמי ואלוהיך אלוהי באשר תלכי אלך באש תמותי אמות ושם אקבר".

תיאור הפגישה עם יתרו מופיעה בתורה פעם נוספת בפרשת בהעלותך. יש כאן בעיה של הזמנים: מתי שתי הפרשות התרחשו, והאם זו בעצם אותה הפרשה פעמיים? **14. בפרשת בהעלותך (במדבר י' כט) נאמר :**

"ויואמר משה לחבב בן רעואל המדיני חתן משה נוסעים אנחנו אל המקום אשר אמר ה' אתו אתן לכם לכה אתנו והטבנו לך כי ה' דבר טוב על ישראל"

כלומר, יש בקשה מפורשת של משה ליתרו להמשיך עם ישראל, והבטחה בצידו לחלוק עימו בטוב אשר יתן ה' לעמו. אך יתרו אינו מקבל את ההצעה הנדיבה:

"ויואמר אליו לא אלך כי אם אל ארצי ואל מולדתי אלך"

מה מעידה תשובה זו?

בסנהדרין (צ"ד). דרשו חז"ל את יתרו לגנאי. הם טוענים כי: "בשרו נעשה חידודין, חידודין" - אדם כזה אשר אינו מוכן להצטרף אל עם נבחר למרות כל הניסים- אדם כזה אין שמחתו שלמה.

בפרשת בהעלותך: ישנם מפרשים הטוענים כי בוויכוח שהיה שם בין משה ליתרו, יתרו סירב לעלות לארץ- בטענה שהוא בתור גר - אין לו חלק ונחלה בארץ הקדושה.

היחיד בין פרשני התורה הראשונים, שטוען שיתרו התגייר ממש, ובא יחד עם עם ישראל לנחול את הארץ הוא הרמב"ן שטוען גם, שיתרו בא לפני מתן תורה. אם עמד יתרו עם כל ישראל במתן תורה הרי הוא חלק מהעם לגמרי. לדעתו לאחר שיתרו קיבל הבטחה ממשה כי יש לו חלק בארץ הוא נכנע והצטרף.

על כל אלה נאמר " ויחד יתרו " - יתרו שמח מאד. אך יש לשים לב על מה שמח יתרו - "על כל הטובה אשר עשה ה' לישראל אשר הצילו מיד מצרים".

9. מבאר הרלב"ג (עמ' 294):

ויחד יתרו על כל הטובה אשר עשה ה' לישראל - הרצון, שכבר שמח יתרו על כל הטובה שעשה ה' יתעלה לישראל, כי היא היתה הכוונה ברע שהביא ה' יתעלה על המצרים, ולא שמח ברע שהביא ה' יתעלה על המצרים מצד שהוא רע להם, אבל מצד שהוא טוב לישראל; כי אין מחוק השלם לשמוח על הרע מצד מה שהוא רע.

יתרו שמח על התועלת החיובית שצמחה לישראל מנפלאות ה' אך לא מהרע שנגרם למצרים - "כי אין מחוק השלם לשמוח על הרע מצד מה שהוא רע"; אדם שלם אינו שמח לאידם של אחרים.

10. מדגיש זאת הרלב"ג גם בחלק התועלות (עמ' 305):

התועלת השמיני הוא במידות, והוא שאין ראוי לאדם שיהיה שמח לאיד, כי הרע הוא בלתי רצוי בעצמותו; ולזה לא יסודר מה' יתעלה רע אם לא מצד מה שבו מהטוב. ולזה סיפר ששמח יתרו על כל הטובה אשר עשה ה' יתעלה לישראל, ולא שמח ברע שהגיע אל המצרים. אכן, תועלת גדולה למדנו מיתרו - "הרע הוא בלתי רצוי בעצמותו", ולכן אין לשמוח שהגיע רע. אדם צריך להתרכז בטוב שמגיע מאת ה' ולהודות עליו.

שאלה נוספת שיש לדון כאן היא האם יתרו מתגייר או לא מתגייר?

11. במדרש (שמות רבה כז, ז) נאמר:

"וַיִּשְׂמַע יְתְרוֹ (יח:א), ז' שמות נקראו לו: יתרו שהוא נכרי שנאמר: 'וַיֵּשֶׁב אֶל-יְתֵר חֲתָנוֹ' (ד:יח) ומשנתגייר הוסיף לו אות אחת כשם שעשה לאברהם, ונקרא יתרו". גם הגמרא בזבחים (קטז). שראינו מדגישה כי יתרו נעשה גר.

12. במכילתא על הפסוק "וישלח משה את-חתנו וילך לו

אל-ארצו" (יח:כז), כתוב:

ר' יהושע אומר שלחו מכבודו של עולם, ר' אלעזר המודעי אומר: אמר לו כלום הנר מהנה אלא במקום החושך, מה אני מהנה בין חמה ולבנה אלא אני הולך לארצי ומגייר כל בני מדינה ואביאם ללמוד.

היאור החיים' מסיק מכאן שרבי יהושע סבר שיתרו לא נתגייר, שכן שלחו משה מכבודו של עולם, ולעומת זאת ר' אלעזר סבר שאכן נתגייר. המחלוקת ביניהם הייתה אם כן על השאלה אם יתרו נתגייר אם לאו.

ראינו שיש מחלוקת התנאים האם יתרו התגייר, בעוד רש"י השמיט זאת מפירושו. בתורה עצמה אין זה מפורש. אומנם כתוב "ויחד יתרו", אך על פי פשוטו של מקרא יתרו מאוד שמח, יתרו גם אמר "ברוך ה' אשר הציל

או רק אחריו, ואם בא אחר, הרי הוא מביא אתו את היחידים מעם ישראל, שאולי לא היו במתן תורה.

מעבר למחלוקת זו גם "סיום הביקור" יכול להתפרש בשני כיוונים: כשיתרו אומר למשה "ויאמר אליו לא אלך כי אם אל ארצי ואל מולדתי אלך" אזי משה מפציר בו להשאר:

"ויאמר אל נא תעזב אתנו כי על כן ידעת חנתנו במדבר והיית לנו לעינים: והיה כי תלך עמנו והיה הטוב ההוא אשר ייטיב ה' עמנו והטבנו לך".

אין אנו יודעים מה תשובתו של יתרו. מיד אחר כך ממשיכה התורה:

"ויסעו מהר ה' דרך שלשת ימים וארון ברית ה' נסע לפניהם".

האם יתרו היה שם או לא היה? האם הוא הצטרף או לא?

הפסוק בפרק יח' מציין:

"ויחד יתרו על כל הטובה"

מה זה יחד? בפשטות הכוונה היא וישמח יתרו, מלשון חדווה.

רש"י מסביר אחרת לגמרי:

"ויחד יתרו - נעשה בשרו חידודים חידודים"

כלומר, תגובת יתרו היא שלילית. כשיתרו שמע על מה שקרה למצרים הוא שמח על הצלת עם ישראל, אך יש בו צער על המצרים.

17. **מדרש תנחומא, מפרש הפוך:**

ויחד יתרו - אל תקרי ויחד אלא ויהד שנעשה יהודי.

18. **בעל הטורים מביא את דברי התנחומא בלשונו הוא:**

"ויחד - לשון יחוד ה', שנעשה יהודי".

לפי פירוש בעל הטורים ההגדרה של יהודי הוא מי שמייחד. אם כן לפי התנחומא ובעל הטורים, יתרו מקבל על עצמו כאן את יחוד ה'.

לסיכום: יתרו נשאר חידה לא פתורה, היות וכל דבר שקשור בו עומד במחלוקת. למרות שהתורה מאריכה בתיאור ביקורו עדיין אין אפשר להגיד עליו כלום, ולחילופין אפשר להגיד עליו הכל. כנראה לא חשוב לנו לדורות ללמוד את תולדותיו, ולכן נשארו חלק מהשאלות פתוחות עד בוא אליהו.

15. **האבן עזרא, חולק על הרמב"ן וטוען כי יתרו בא אחרי מתן תורה.**

...והגאון אמר כי יתרו בא אל מדבר סיני לפני מתן תורה. ולפי דעתי שלא בא רק בשנה השנית אחר שהוקם המשכן.... ועתה אפרש למה נכנסה פרשת יתרו במקום הזה. בעבור שהזכיר למעלה הרעה שעשה עמלק לישראל הזכיר כנגדו הטובה שעשה יתרו לישראל. וכתוב ויחד יתרו על כל הטובה. ונתן להם עצה טובה ונכונה למשה לישראל.

בעיון בדברי רש"י נראה לכאורה כי רש"י סותר את דברי עצמו. ראינו לעיל את שלושת שיטות התנאים על הפסוק "וישמע יתרו": קריעת ים סוף, מלחמת עמלק ומתן תורה. והסברנו שהמחלוקת היא האם יתרו בא לפני מתן תורה או אחרי מתן תורה.

ראינו שרש"י מצטט את שאלת המכילתא - מה שמועה שמע ובא, אך לא את כל הדעות, הוא מזכיר רק את קריעת ים סוף ומלחמת עמלק, רק את הדעה הראשונה והדעה השלישית.

יתכן ורש"י מבין שאין סתירה בין רבי אליעזר לרבי יהושע. אבל ניתן להסיק מכאן שרש"י סבור שיתרו בא לפני מתן תורה כפי שסבור הרמב"ן ושלא כאבן עזרא. אך בהמשך בפסוק ט' על המילים: "ויחד יתרו על כל הטובה",

16. **מפרש רש"י:**

"על כל הטובה - טובת המן, והבאר, והתורה".

מכאן עולה שרש"י סובר שביאתו של יתרו היא אחרי מתן תורה כפי שמפרש האבן עזרא ולא כרמב"ן. אז יש לכאורה סתירה ברש"י, האם כל הפרשה הזו עם יתרו מתרחשת לפני או אחרי מתן תורה?!

המהר"ל ופרשנים אחרים ברש"י מסבירים כי לדעת רש"י יתרו הגיע רק לאחר מתן תורה. ואז מובן שהוא יכול לשמוע גם על יציאת מצרים וגם על קריעת ים סוף אך עדיין לא ברור מדוע רש"י החסיר בביאתו של יתרו את דעת אליעזר המודעי שבא עקב מתן התורה?

הספורנו טוען כי כי משה הצליח לשכנעו שיעזוב את בניו בידי ישראל, אך יתרו בעצמו שב אל מולדתו. רבנו יוסף בכור שור [הריב"ש] מסביר שיתרו חשש מהמלחמות הכרוכות בכיבוש הארץ, ולמרות שמשה ניסה לשכנעו להישאר באמונה וביטחון- הוא ענה: "אל ארצי ואל מולדתי אלך.."

אם כן איננו יכולים לדעת אם יתרו התגייר או לא. וכן לא ברור אם הצטרף לעם ישראל בדרך לרשת את הארץ. כמו כן יש גם מחלוקת אם יתרו בא למשה קודם מתן תורה